

FRONTA SE BLÍŽÍ: POSLEDNÍ ŠKOLNÍ ROK V PROTEKTORÁTNÍM ZLÍNĚ

THE FRONT IS COMING: THE LAST SCHOOL YEAR IN PROTECTORATE ZLÍN

Tereza Kolumber¹

¹ Ústav pedagogických věd, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Příspěvek se zaměřuje na problematiku výuky ve specifických podmínkách posledního školního roku druhé světové války. Cílem je popsat organizaci výuky a školního roku 1944/45 na příkladu Průmyslové školy ve Zlíně. Snaha o udržení běžného školního roku je v důsledku blížící se fronty konfrontována s citelnými zásahy, které přinášejí zákopové práce, hrozby leteckých náletů, zákazy shromažďování a zábor školních budov pro vojenské účely.

Klíčová slova: protektorát, druhá světová válka, omezení výuky, průmyslová škola

Abstract

This paper focuses on education in the specific conditions of the last school year of World War II. The aim is to describe the organisation of education and the 1944/45 school year by focusing on the example of the Industrial School in Zlín. As a result of the approaching front, the effort to maintain a normal school year is confronted with tangible interferences brought about by the building of trenches, threats of air raids, bans on gatherings, and the occupation of school buildings for military purposes.

Keywords: protectorate, World War II, school restrictions, industrial school

1 ÚVOD

Zlínské školství bylo v první polovině minulého století úzce spojeno s Baťovými závody. Nezvyklé propojení podniku a veřejného školství se stalo v posledních letech předmětem několika výzkumů. Jako příklad lze uvést práce Doleshala (2021), Kasperové (2014) či Kaspera a Kasperové (2018, 2020). Uvedené publikace se ale blíže nezabývají proměnou zlínského školství v období druhé světové války. Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava začali nacisté ovlivňovat školství na nově obsazeném území a školy prošly proměnami po stránce obsahové i organizační. Jak upozorňuje Bosák (1969) či Svoboda (2010), konec války byl navíc poznamenán přerušováním a omezováním výuky.

2 TEORIE

Nacistům záleželo na protektorátním průmyslovém školství, neboť připravovalo kvalifikovanou pracovní sílu nutnou pro válečné hospodářství. V průběhu druhé světové války se průmyslové školství vč. toho zlínského potýkalo se značnými změnami. Kvůli uzavření českých vysokých škol byli nuceni profesori i docenti učit na průmyslových školách, díky čemuž se zlepšila odborná teoretická výuka (Boháč, 1968). Klíčový byl také přesun praktického výcviku žáků do velkých závodů, jakými byla i Baťova továrna. Díky personálnímu i materiálnímu zabezpečení školy mohla výuka probíhat bez větších zásahů až do léta 1944. Jak uvádí Morkes (2005), v srpnu 1944 byli žáci maturitních ročníků přiděleni k (polo)vojenským složkám, které odklízely následky války. Dohledem nad žáky bylo pověřeno Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. Zaneuposlechnutí výzvy k nástupu do práce hrozila pokuta i uvěznění (Havlíková, 2004). Situace nebyla příznivá ani pro žáky, kteří zůstali ve škole. Výuka byla kvůli zákazu shromažďování a hrozbě útoků omezována. Školní rok tak byl přerušen a dokončen až po válce v létě 1945. Předkládaný příspěvek doplňuje tyto studie a informuje o tom, jakým způsobem se tyto změny konkrétně projevily v každodenním životě zlínské průmyslové školy.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Při výzkumu Průmyslové školy Zlín jsem vycházela z historiografického přístupu dějiny každodennosti, které se v komparaci s tzv. velkými událostními dějinami soustředí na život obyčejných lidí. Szijártó (2002) zaujímá stanovisko,

že malá jednotka jako člověk či menší komunita může reprezentovat i větší celek. Hlavními zdroji informací byly archiválie uložené ve Státním okresním archivu Zlín. Zejména šlo o korespondenci školy, zápisy z porad či vzpomínky učitelů a žáků. Výzkum je také doplněn studiem tehdy účinných právních aktů pomocí systému ASPI.

4 VÝSLEDKY

Ve školním roce 1944/45 patřily mezi největší problémy zlínské průmyslové školy časté poplachy avizující hrozbu náletu a následné škody, které tyto nálety přinesly. Učitelé i žáci odklízeli trosky, aby mohlo být co nejdříve zahájeno vyučování. Po dokončení sanačních prací hrozilo uzavření školy pro úspory paliva. Toto preventivní opatření ale školu nakonec neomezilo, protože její budovy byly připojeny na síť Baťových závodů. Ač žáci díky postupující frontě jezdili domů a třídy byly poloprázdné, učitelé se snažili zachovat výuku, dokud školní budovy nezabrala armáda. Na konci května 1945 bylo zahájeno po více jak dvoutýdenní pauze vyučování, ve kterém vystřídal výuku německého jazyka ruština.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

V průběhu posledního válečného školního roku se učitelé i žáci museli potýkat s různými komplikacemi. Vyučující se ale vždy snažili udržet co nejdéle výuku, aby nemuseli žáci opakovat ročník. Výsledky výzkumu ukazují, že i když byla výuka v průběhu školního roku 1944/45 často přerušována, na zlínské průmyslové škole se vyučovalo do poslední chvíle. Tedy i ráno 2. května 1945, kdy byl Zlín osvobozen. Na závěr je nutné zdůraznit, že po obnovení výuky řešili vyučující nově zavedenou výuku ruského jazyka, který ale neměl na škole kdo učit.

6 LITERATURA

- Boháč, A. (1968). Padesát let československého odborného školství. *Pedagogika*, 18(5), 667–684.
- Bosák, F. (1969). *Česká škola v době nacistického útlaku: příspěvek k dějinám českého školství od Mnichova do osvobození*. Státní pedagogické nakladatelství.
- Doleshal, Z. A. (2021). *In the Kingdom of Shoes: Bata, Zlin, Globalization, 1894–1945*. University of Toronto Press.

- Havlíková, J. (2004). *Museli pracovat pro Říši: Nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva v letech 2. světové války*. Státní ústřední archiv v Praze.
- Kasper, T., & Kasperová, D. (2018). The Baťa Company in Zlín: a Shoe Company or a School Company? *History of Education*. (3), 321–348.
- Kasper, T., & Kasperová, D. (2020). „Nová škola“ v meziválečném Československu ve Zlíně: *Ideje, aktéři, místa*. Academia.
- Kasperová, D. (2014). *Výchova průmyslového člověka a firma Baťa v meziválečném Zlíně*. Technická univerzita v Liberci.
- Morkes, F. (2005). *Československé školy v letech 2. světové války*. Pedagogické muzeum J.A. Komenského.
- Svoboda, J. (2010). *Školství v období protektorátu*. Nová Forma.
- Szijártó, I. (2002). Four Arguments for Microhistory. *Rethinking History*, 2(6), 209–215.